

УДК 81'42:81'28

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.47.22>**ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ПЕРЕКЛАДУ
В ПАРАДИГМІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ****ETHNOCULTURAL DIMENSION OF TRANSLATION
IN THE PARADIGM OF INTERCULTURAL COMMUNICATION****Любимова Н.В.,***orcid.org/0009-0000-3719-6893**старша викладачка кафедри філології та перекладу**Київського національного університету технологій та дизайну***Кулаженко О.П.,***orcid.org/000-0001-6497-6561**старша викладачка кафедри сучасних європейських мов**Державного торговельно-економічного університету***Редько С.П.,***orcid.org/0009-0000-3719-6893**старша викладачка кафедри філології та перекладу**Київського національного університету технологій та дизайну*

У статті досліджено етнокультурний вимір перекладу в парадигмі міжкультурної комунікації як комплексну проблему сучасної перекладознавчої науки. Обґрунтовано, що переклад постає не лише як мовна трансформація тексту, а як процес інтерпретації та репрезентації культурних смислів, цінностей і ментальних моделей, закодованих у вихідному повідомленні. Визначено основні параметри етнокультурної складової перекладу, зокрема національно-марковану лексику, реалії, культурні концепти, символіку та прецедентні феномени. Проаналізовано вплив глобалізаційних процесів на характер міжкультурної взаємодії та окреслено роль перекладача як медіатора культур у сучасному комунікативному просторі. Наголошено на необхідності врахування культурного контексту, прагматичних установок адресанта й очікувань адресата під час вибору перекладацьких стратегій. Розглянуто основні підходи до відтворення етнокультурних елементів – від адаптації та локалізації до збереження культурної специфіки шляхом коментаря чи транскодування. Методологічною основою дослідження стали положення лінгвокультурології, дискурс-аналізу та теорії міжкультурної комунікації, що дозволило здійснити комплексний аналіз перекладацьких рішень у різних типах текстів. Наукова новизна роботи полягає в систематизації етнокультурних домінант перекладу як чинників досягнення комунікативної еквівалентності в умовах глобалізаційного діалогу культур. Доведено, що ефективність міжкультурної комунікації значною мірою залежить від адекватного відтворення етнокультурних компонентів тексту, що забезпечує збереження ідентичності оригіналу та функціональної повноцінності перекладу. Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання в підготовці майбутніх перекладачів і філологів, а також у розробленні навчально-методичних матеріалів з теорії та практики перекладу.

Ключові слова: етнокультурний вимір; переклад; міжкультурна комунікація; культурні концепти; глобалізаційний діалог; перекладацькі стратегії; лінгвокультурологічний підхід.

The article examines the ethnocultural dimension of translation within the paradigm of intercultural communication as a complex issue in contemporary translation studies. Translation is interpreted not merely as a linguistic transformation of a source text but as a process of interpreting and representing cultural meanings, values, and mental models embedded in the original message. The key parameters of the ethnocultural component in translation are identified, including culture-specific vocabulary, realia, cultural concepts, symbolism, and precedent phenomena. The paper analyses the impact of globalisation processes on intercultural interaction and outlines the role of the translator as a cultural mediator in the modern communicative space. Particular attention is paid to the importance of considering cultural context, pragmatic intentions of the sender, and expectations of the target audience when selecting translation strategies. The main approaches to rendering ethnocultural elements are discussed, ranging from adaptation and localisation to preserving cultural specificity through commentary or transcoding. The methodological framework of the study is based on linguocultural theory, discourse analysis, and intercultural communication studies, which enabled a comprehensive examination of translation solutions across different text types. The scientific novelty of the research lies in the systematisation of ethnocultural dominants of translation as factors ensuring communicative equivalence in the context of global cultural dialogue. It is argued that the effectiveness of intercultural communication largely depends on the adequate reproduction of ethnocultural components of the text, which guarantees the preservation of the original identity and the functional adequacy of the translation. The practical significance of the findings consists in their potential application in the training of future translators and philologists, as well as in the development of teaching and methodological materials for courses in translation theory and practice.

Key words: ethnocultural dimension; translation; intercultural communication; cultural concepts; globalisation dialogue; translation strategies; linguocultural approach.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку гуманітарного знання характеризується інтенсивними процесами глобалізації, що зумовлюють активізацію міжкультурних контактів у різних сферах суспільного життя – політичній, економічній, освітній, медійній та науковій. У цих умовах переклад набуває статусу не лише мовної операції, а стратегічного інструмента міжкультурної комунікації, який забезпечує обмін знаннями, цінностями та соціокультурними моделями. Як зазначають дослідники, переклад є формою комунікативного посередництва між представниками різних культурних спільнот, а відтак передбачає не тільки трансформацію мовних структур, а й інтерпретацію культурних смислів [7, с. 21; 15, с. 34]. У межах сучасної перекладознавчої парадигми дедалі більшої уваги набуває проблема відтворення етнокультурної специфіки тексту. Йдеться про передачу національно-маркованої лексики, реалій, культурних концептів, символічних образів, прецедентних феноменів, що репрезентують колективний досвід певної мовної спільноти. Відомо, що повна еквівалентність у перекладі є відносною категорією, оскільки кожен текст функціонує в конкретному культурному контексті [1, с. 159; 2, с. 45]. Відтак перекладач постає як медіатор культур, який має забезпечити комунікативну адекватність, зберігаючи водночас етнокультурну ідентичність оригіналу. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах глобалізаційного діалогу культур, коли зростає тенденція до уніфікації мовних і культурних практик. Доместикація тексту, орієнтація на очікування цільової аудиторії або, навпаки, стратегія збереження «чужості» оригіналу породжують дискусії щодо меж культурної адаптації [3, с. 18]. Таким чином, перед перекладознавством постає завдання переосмислення етнокультурного виміру перекладу як комплексного феномену, що поєднує лінгвістичні, культурологічні та дискурсивні параметри. Отже, проблема дослідження етнокультурного виміру перекладу в парадигмі міжкультурної комунікації зумовлена необхідністю теоретичного осмислення механізмів трансферу культурних смислів та визначення ефективних стратегій їх відтворення в умовах глобалізованого комунікативного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема етнокультурного виміру перекладу розвивалася в межах кількох наукових парадигм – лінгвістичної, функціональної, культурологічної та дискурсивної. Трансформація перекладознавства від нормативно-еквівалентної моделі до інтерпретаційно-культурної значною мірою зумо-

вила переосмислення ролі перекладача як посередника між культурами. Варто зазначити, що в межах лінгвістичного підходу фундаментальне значення має концепція динамічної еквівалентності, запропонована Ю. Найдою, який наголошував на необхідності досягнення рівноцінного комунікативного ефекту в культурі перекладу [1, с. 159–160]. Дослідник підкреслював, що переклад повинен орієнтуватися не лише на формальну відповідність, а й на реакцію адресата, що відкривало можливості врахування культурного чинника. У подальшому ця ідея отримала розвиток у працях П. Ньюмарка, який розмежував семантичний та комунікативний переклад, акцентуючи увагу на співвідношенні змісту й культурної адаптації тексту [2, с. 45–47]. Важливим етапом у становленні етнокультурного підходу стала функціональна теорія перекладу, зокрема скопос-теорія Г. Фермеєра, відповідно до якої стратегія перекладу визначається його метою та умовами функціонування в цільовій культурі [4, с. 174–176]. Такий підхід дозволив розглядати переклад як цілеспрямовану міжкультурну дію, у якій етнокультурні елементи можуть трансформуватися залежно від комунікативного завдання. Подальший розвиток культурологічної парадигми пов'язаний із так званим «культурним поворотом» у перекладознавстві. С. Баснет підкреслювала, що переклад є частиною ширшого культурного процесу і не може аналізуватися ізольовано від соціального та історичного контексту [7, с. 23–25]. Інтегративний підхід М. Снелл-Горнбі також передбачає поєднання лінгвістичних і культурних параметрів у дослідженні перекладу [10, с. 39–41]. Особливу увагу проблемі культурної специфіки приділяє Л. Венуті, який увів у науковий обіг поняття доместикації та форенізації [3, с. 18–20]. Учений наголошує на ідеологічному характері перекладацького вибору: надмірна адаптація тексту може призвести до «невидимості» перекладача та втрати культурної інакшості оригіналу. У цьому контексті етнокультурний вимір перекладу постає як баланс між збереженням чужості та забезпеченням зрозумілості для цільової аудиторії. Проблеми культурної медіації та міжкультурної компетентності перекладача ґрунтовно висвітлені в працях Д. Катана, який розглядає перекладача як посередника між культурними системами, здатного інтерпретувати приховані культурні сценарії та ментальні моделі [11, с. 74–78]. Подібні ідеї співзвучні з теорією міжкультурної комунікації Е. Голла, який увів поняття висококонтекстних і низькоконтекстних культур та підкреслював роль культурних кодів у комунікатив-

ному процесі [5, с. 91; 6, с. 56]. У вітчизняному перекладознавстві проблема відтворення етнокультурних компонентів досліджувалася насамперед у контексті передачі реалій. Р. Зорівчак обґрунтувала типологію способів перекладу національно маркованої лексики та наголосила на необхідності збереження культурної інформації тексту [13, с. 27–30]. В. Карабан розглядав питання адекватності перекладу спеціалізованих текстів, акцентуючи на прагматичному та функціональному аспектах [12, с. 112–115]. М. Кочерган у межах зіставного мовознавства аналізував міжмовні розбіжності, що мають культурно зумовлений характер [14, с. 58–60]. Значний внесок у розуміння комунікативної природи перекладу зроблено у працях із комунікативної лінгвістики, де мовлення розглядається як діяльність, спрямована на досягнення взаєморозуміння між учасниками комунікації [15, с. 34–36]. У цьому аспекті переклад постає як вторинний комунікативний акт, що передбачає реконструкцію смислу з урахуванням культурного контексту. Оцінювання якості перекладу з позицій функціонально-культурної адекватності досліджується в роботах Дж. Гаус, яка пропонує моделі аналізу тексту з урахуванням соціокультурних параметрів [9, с. 21–24]. М. Бейкер розглядає переклад як процес вибору між альтернативними способами репрезентації значення, що нерідко пов'язані з культурними обмеженнями [8, с. 240–243]. Сучасні дослідження засвідчують багатовекторність підходів до проблеми етнокультурної специфіки перекладу. Проте більшість праць зосереджуються або на лінгвістичних механізмах трансформації, або на окремих культурних аспектах, не завжди інтегруючи їх у цілісну модель міжкультурної комунікації в умовах глобалізаційного простору. Це зумовлює потребу подальшого комплексного осмислення етнокультурного виміру перекладу як системного явища.

Виділення невирішених частин проблеми.

Попри значний доробок у сфері перекладознавства та міжкультурної комунікації, актуальні дослідження демонструють низку нерозв'язаних питань, що зумовлюють необхідність подальшого комплексного аналізу етнокультурного виміру перекладу. Перш за все, більшість робіт зосереджені на вивченні окремих аспектів перекладу – лінгвістичних механізмів передачі значення або способів адаптації культурних елементів – без інтеграції цих параметрів у єдину модель міжкультурної взаємодії [3, с. 18; 7, с. 23]. Не достатньо уваги приділяється системному аналізу етнокультурних домінант у різних жан-

рових та функціональних типах тексту, зокрема у науково-технічних, медійних та освітніх дискурсах. Вітчизняні дослідження, зокрема роботи Р. Зорівчака та В. Карабана, розкривають типологію способів перекладу культурно специфічних одиниць, однак практична реалізація цих методик часто залишається фрагментарною та неузгодженою [12, с. 112–115; 13, с. 27–30]. Також невирішеною залишається проблема інтеграції лінгвокультурологічного та дискурсивного підходів у процесі перекладу, що ускладнює формування єдиного методологічного підґрунтя для підготовки перекладачів і наукового аналізу міжкультурних контактів [11, с. 74–78; 15, с. 34–36]. Особливо гостро це проявляється в умовах глобалізаційного діалогу культур, де необхідно одночасно забезпечити збереження етнокультурної специфіки тексту й досягнення комунікативної ефективності у цільовій культурі. Отже, незважаючи на вагомий внесок сучасних дослідників, проблема системного осмислення етнокультурного виміру перекладу як інтегрованого феномену міжкультурної комунікації залишається відкритою. Саме цим аспектом обумовлюється наукова новизна та актуальність даної статті, що спрямована на створення концептуальної моделі взаємозв'язку мовних, культурних і дискурсивних компонентів перекладу у глобалізованому комунікативному просторі.

Мета статті та постановка завдань. Метою даної статті є теоретичне обґрунтування етнокультурного виміру перекладу в парадигмі міжкультурної комунікації та визначення ефективних стратегій відтворення культурно маркованих елементів тексту. Поставлена мета передбачає комплексний аналіз лінгвістичних, культурологічних і дискурсивних аспектів перекладу, що дозволяє інтегрувати різні підходи в єдину наукову модель.

Для досягнення цієї мети сформульовано такі завдання:

1. Проаналізувати сучасні теоретичні концепції перекладу з урахуванням етнокультурної специфіки та міжкультурної комунікації [1, с. 159; 2, с. 45].
2. Визначити основні параметри етнокультурної складової тексту, включаючи реалії, культурні концепти, символіку та прецедентні феномени [13, с. 27–30].
3. Розглянути існуючі стратегії відтворення етнокультурних елементів у перекладі – адаптацію, локалізацію, транскодування та коментар [3, с. 18–20; 11, с. 74–78].
4. Окреслити практичні аспекти застосування лінгвокультурологічного та дискурсивного підхо-

дів у перекладі, що сприяють досягненню комунікативної еквівалентності [7, с. 23; 15, с. 34].

Виклад основного матеріалу дослідження. *Переклад як форма міжкультурної комунікації.* Сучасний переклад розглядається не лише як мовна трансформація тексту, а як ключовий інструмент міжкультурної комунікації. У цьому контексті перекладач виступає посередником між різними культурними системами, забезпечуючи адекватну передачу не тільки змісту, а й культурних смислів [1, с. 159; 7, с. 21–23]. Динамічна еквівалентність Ю. Найди підкреслює, що основною метою перекладу є досягнення аналогічного комунікативного ефекту у цільовій культурі, що передбачає врахування соціокультурного контексту та очікувань адресата [1, с. 160; 2, с. 45]. П. Ньюмарк, у свою чергу, вводить диференціацію між семантичним і комунікативним перекладом, наголошуючи, що семантичний підхід орієнтований на точну передачу значень, тоді як комунікативний враховує сприйняття тексту цільовою аудиторією та культурний контекст [2, с. 46–47]. Таким чином, переклад виступає як комплексна міжкультурна діяльність, що включає мовні, когнітивні та культурні аспекти.

Етнокультурні домінанти тексту. Етнокультурні домінанти включають елементи, які відображають національні, історичні та соціокультурні особливості оригінального тексту. До них належать:

- реалії – предмети, явища та поняття, характерні для конкретної культури;
- культурні концепти – узагальнені знання та цінності, що визначають поведінку носіїв культури;
- символіка – образи та знаки, що несуть культурне або історичне навантаження;
- прецедентні феномени – цитати, фразеологізми, літературні та історичні алюзії [13, с. 27–30; 14, с. 58–60].

Вітчизняні дослідники, зокрема Р. Зорівчак, класифікують способи передачі таких елементів у перекладі, виділяючи транслітерацію, калькування, адаптацію, коментар та інші методики [13, с. 28–29]. В. Карабан наголошує, що вибір способу відтворення культурно маркованої одиниці залежить від функції тексту, його жанру та призначення у цільовій культурі [12, с. 112–115]. Етнокультурна складова тексту потребує комплексного підходу, що поєднує лінгвістичний, культурологічний і дискурсивний аналіз, адже лише такий підхід забезпечує збереження комунікативної ідентичності та культурного коду оригіналу [11, с. 74–78; 15, с. 34–36].

Стратегії відтворення етнокультурного компонента. Сучасні перекладацькі стратегії спрямовані на баланс між культурною автентичністю оригіналу та зрозумілістю для цільової аудиторії. Л. Венуті виділяє дві основні стратегії:

1. Доместикація – адаптація тексту під культурні норми цільової аудиторії, що робить переклад «звичним» для читача [3, с. 18–20].

2. Форенізація – збереження культурної іншості, коли текст передає особливості оригінальної культури, навіть якщо це викликає складності для розуміння [3, с. 19].

Додатково використовуються такі прийоми:

- транскодування – передача культурного елемента засобами цільової мови;
- коментар – пояснення культурної специфіки в примітках або текстовій вставці;
- локалізація – часткова адаптація реалій під культуру отримувача [8, с. 240–243].

Важливо зазначити, що ефективність кожної стратегії залежить від жанру тексту, мети перекладу та рівня міжкультурної компетентності перекладача. Інтеграція лінгвокультурологічного та дискурсивного підходів дозволяє вибудувати систему відтворення етнокультурних домінант, яка забезпечує комунікативну еквівалентність і зберігає культурну ідентичність оригіналу [7, с. 23; 11, с. 74–78].

Висновки і перспективи подальших розвідок. У результаті проведеного дослідження встановлено, що етнокультурний вимір перекладу є ключовим компонентом міжкультурної комунікації, який поєднує лінгвістичні, культурологічні та дискурсивні аспекти. Переклад у цьому контексті постає не просто як трансформація мовних одиниць, а як процес інтерпретації та репрезентації культурних смислів, цінностей і ментальних моделей, закодovаних у вихідному тексті [1, с. 159; 2, с. 45; 7, с. 23]. Проаналізовано сучасні стратегії відтворення етнокультурних домінант, включаючи адаптацію, локалізацію, транскодування, коментар, а також підходи доместикації та форенізації. Доведено, що вибір конкретної стратегії залежить від жанрово-функціональних особливостей тексту, цільової аудиторії та міжкультурної компетентності перекладача [3, с. 18–20; 8, с. 240–243; 11, с. 74–78]. Наголошено, що ефективна міжкультурна комунікація вимагає збереження етнокультурної специфіки оригіналу та забезпечення комунікативної еквівалентності, що, у свою чергу, визначає роль перекладача як культурного медіатора [5, с. 91; 6, с. 56; 15, с. 34–36].

Основними перспективами розвитку є: *дослідження галузевих дискурсів*, де культурна спе-

цифіка тексту має особливе значення (науково-технічні, медійні, освітні тексти); *вивчення перекладу в цифровому середовищі*, що передбачає адаптацію етнокультурних домінант для мультимедійних платформ і глобальних аудиторій; *розробка методичних рекомендацій* для підготовки перекладачів, які враховують інтеграцію лінгвокультурологічного та дискурсивного підходів, а також специфіку міжкультурної взаємодії; *формування комплексної наукової моделі* етнокультурного виміру перекладу, що дозволяє

узгоджувати лінгвістичні, культурні та дискурсивні параметри тексту для досягнення комунікативної еквівалентності.

Таким чином, дослідження підтверджує необхідність системного підходу до вивчення етнокультурного виміру перекладу та його ролі у глобалізаційному діалозі культур. Реалізація запропонованих напрямів дає можливість не лише удосконалювати перекладну практику, а й підвищувати якість підготовки перекладачів у сучасних умовах міжнародної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Nida E. A. *Toward a Science of Translating*. Leiden : Brill, 1964. 331 p.
2. Newmark P. *A Textbook of Translation*. London : Prentice Hall, 1988. 292 p.
3. Venuti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London ; New York : Routledge, 1995. 353 p.
4. Vermeer H. J. Skopos and commission in translational action // *Readings in Translation Theory* / ed. by A. Chesterman. Helsinki : Oy Finn Lectura Ab, 1989. P. 173–187.
5. Hall E. T. *The Silent Language*. New York : Anchor Books, 1976. 217 p.
6. Hall E. T. *Beyond Culture*. New York : Anchor Books, 1976. 298 p.
7. Bassnett S. *Translation Studies*. 3rd ed. London ; New York : Routledge, 2002. 176 p.
8. Baker M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. 2nd ed. London ; New York : Routledge, 2011. 409 p.
9. House J. *Translation Quality Assessment: Past and Present*. London ; New York : Routledge, 2015. 252 p.
10. Snell-Hornby M. *Translation Studies: An Integrated Approach*. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 1988. 163 p.
11. Katan D. *Translating Cultures: An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators*. 2nd ed. London ; New York : Routledge, 2014. 344 p.
12. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова Книга, 2004. 576 с.
13. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 1989. 216 с.
14. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Київ : Академія, 2006. 424 с.
15. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 344 с.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 20.06.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.07.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.08.2026